

"อิสรภาพ ความมั่นคง ตลอดจนความรุ่งเรืองของประเทศขึ้นอยู่กับกิจการทหาร เป็นสำคัญตลอดมาทุกยุคทุกสมัย"¹ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ-พลอดุลยเดชฯ ทรงเห็นถึงความสำคัญของกองทัพของประเทศชาติ การที่ชนชาติไทยได้ตั้งประเทศในที่อยู่ปัจจุบันนี้ นับแต่มีกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศมั่นคงอยู่ได้ก็เพราะมีทหารป้องกันชาติ หวงแหนอาณาเขตและความเป็นไทยยิ่งกว่าชีวิต การต่อสู้ชาติศัตรูภายนอกประเทศตั้งแต่กรุงสุโขทัย ได้แก่การรบกับประเทศใกล้เคียง คือ ขอมหรือเขมรโบราณ ครั้นมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีศึกสงครามกับประเทศพม่า กัมพูชา กับหัวเมืองทางเหนือของประเทศ คือ เชียงใหม่ในบางครั้ง จนกระทั่งได้เชียงใหม่มารวมอยู่ในพระราชอาณาเขต ละรบบกับประเทศญวนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นต้น เมื่อใดกองทัพอ่อนแอ ประเทศไทยก็พลีภัยพาลแก่ข้าศึก แต่แล้วก็มี การปรับปรุงกองทัพให้เข้มแข็งอย่าง เกาหรือยี่งกาแล้วไวต่อสู่เพื่อป้องกันเอกราชของชาติไทยเสมอมา อนึ่ง การที่ประชาชนในประเทศจะมีความสุขเป็นอิสระเสรีคจเป็นชีวิตอยู่อย่างสุขใจ ตั้งหน้าทำมาหากินอย่างสงบ เป็นผลให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ก็ต้องอาศัยกิจการทหารให้ช่วยป้องกันภัยที่จะมารุกรานประเทศ

ครั้นมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ชาติตะวันตกบางชาติได้แก่อังกฤษและฝรั่งเศส เริ่มเข้ามามีอำนาจในดินแดนแถบเอเชียภาคตะวันออกไกล และเอเชียภาคตะวันออกเฉียงใต้ และกลายเป็นผู้รุกรานกลุ่มใหม่แทนประเทศเพื่อนบ้านของประเทศไทย เช่น พม่า เป็นต้น การรุกรานของประเทศตะวันตกได้ผลก็เพราะมีกองทัพและอาวุธทันสมัยเป็นองค์ประกอบ

¹ "พระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินออกทรงรับคทาจอมนพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 2 ธันวาคม 2509" พระบรมเชษานุภาพ (พระนคร : โรงพิมพ์กองบริการกรมเสมียนตรา, น.ป.ป.) ไม่มีเลขหน้า.

ความเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ไทยในระยะที่กล่าวมานี้ เกือบทั้งหมดเป็นผลสะท้อนมาจากการที่ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกกำลังคุกคามเอเชียภาคตะวันออกเฉียงใต้อย่างรุนแรง ความเคลื่อนไหวดังกล่าวปรากฏออกมาในรูปของการปรับปรุงประเทศไทยให้ทันสมัยอย่างอารยประเทศตะวันตก ซึ่งรวมทั้งการปรับปรุงกองทัพของไทยให้ทันสมัยทันต่อสถานการณ์ของโลกด้วย คือพร้อมที่จะรักษาอาณาเขตและรักษาความเป็นเอกราชของประเทศไว้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มปรับปรุงกองทัพของประเทศไทยให้เป็นแบบตะวันตกและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราโชบายนี้สืบต่อมาด้วยการได้เห็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องปรับปรุงกองทัพไทยอย่างจริงจัง พระองค์ทรงตระหนักว่าหากกองทัพของไทยยังใช้รูปแบบ กำลังอาวุธ และยุทธวิธีอย่างเดิม จะไม่สามารถป้องกันประเทศได้อย่างแน่นอน เปรียบเทียบกับกองทัพพม่าซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับของไทย เคยตีโคกกรุงศรีอยุธยา ซึ่งกองทัพไทยไม่เคยตีเมืองหลวงของพม่าได้เลย แต่พม่าไม่อาจรบสู้กองทัพอังกฤษซึ่งยกมาเพียงหยิบมือได้ในที่สุด พม่าก็ต้องตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ส่วนทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ฝรั่งเศสได้ครอบครองอินโดจีนของฝรั่งเศส ยิ่งยกเว้นแต่ประเทศไทยเท่านั้น พรมแดนของไทยที่ติดต่อกับพม่าและอินโดจีนของฝรั่งเศสมีระยะยาวมาก กล่าวได้ว่าไทยกำลังตกอยู่ในเขตอันตรายเช่นกัน ความจำเป็นที่จะต้องสร้างกองทัพที่ทันสมัยเพื่อป้องกันตัวเองจึงเกิดขึ้น อีกประการหนึ่ง การที่มีกองทัพที่เข้มแข็งเท่ากับเป็นเครื่องประกันมิให้ชาติอื่นกล้าทำสงครามด้วย ความเชื่อเช่นนี้ปรากฏในพระบรมราโชวาทของพระองค์ เมื่อพระราชทานธงประจำกองทหารบก ณ วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2435 ความว่า

...ทหารย่อมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับที่จะป้องกันรักษาพระราชอาณาเขต และเป็นเหตุที่จะให้อ่านาจนบ้านเมืองกว้างขวางมั่นคงยั่งยืน ทหารไม่เป็นแต่สำหรับที่จะต่อสู้ในเวลาที่เกิดการศึกสงครามอย่างเดียว ย่อมเป็นประกันห้ามการศึกสงครามมิให้เกิดมีได้ด้วย เพราะฉะนั้นจึงต้องกล่าวว่า การที่มีทหาร

ประจำรัชกาลพระวชิราวุธเสด็จขึ้นพร้อมไปด้วยเครื่องศาสตราวุธ และ
ความกล้าหาญนั้น เป็นเครื่องป้องกันที่จะเกิดสงครามได้...¹

การที่กล่าวเฉพาะการปรับปรุงกองทัพบกก็เพราะทหารบกเป็นพลังรากฐานของ
ความมั่นคงของประเทศชาติมาแต่โบราณ ทหารบกครบแบบ แต่เมื่อต้องไปรบทางน้ำ
ก็ลงเรือเป็นพลพายและพลรบด้วยในตัว ทหารเรือเป็นของเกิดขึ้นต่อขึ้นหลัง² ส่วน
ทหารอากาศเพิ่งจะมีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง เวลา
มีสงครามทหารบกจะเป็นกำลังสำคัญที่จะใช้ยึดครองพื้นที่ได้โดยตรงและต่อเนื่อง สามารถ
ใช้ควบคุมแหล่งทรัพยากรและปกครองประชากรทางฝ่ายศัตรูได้แน่นอน ชัยชนะในการ
สงครามจะมีได้ก็ด้วยการใช้กำลังทางบกเข้าบีบบังคับให้ศัตรูต้องยอมจำนน และอยู่ในกำมือ
จึงถือว่ากำลังทางบกเป็นพื้นฐานของกำลังของชาติ³ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเริ่มปรับปรุงกองทัพบกก่อนสิ่งอื่นใด และในการที่จะเปลี่ยนกองทัพ
บกโบราณมาเป็นกองทัพบกที่ทันสมัยในเวลาที่ต้องปรับปรุงประเทศด้านอื่นด้วย ย่อมทำได้
ยากยิ่งนัก ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นว่าควรจะได้มีการศึกษากองทัพบกของไทยในระยะที่มีการ
ปรับปรุงให้ทันสมัยแบบตะวันตก ซึ่งเป็นปัจจัยและพลังสำคัญที่ผลักดันให้ไทยสามารถเป็น
ชตากรรมของยุคสมัย ในขณะที่ประเทศข้างเคียงต่างก็ตกอยู่ในภาวะจำยอมเป็นอาณานิคม
ของชาติตะวันตกอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

¹ ประยูร สิริพิันธ์, ตามรอยบาทของพระพุทธเจ้าหลวง (พระนคร :
"สยาม" 2514), หน้า 489.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดาร
ภาคที่ 23 ตำนานการเกณฑ์ทหารกับตำนานกรมทหารราบที่ 4 (พระนคร : โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2509) หน้า 48.

³ สายหยุด เกิดผล "หลักการใช้กำลังทางบก" รัฐสาริกร เล่มที่ 7 ฉบับที่
3 (ก.ค., 2508), หน้า 57.

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ ก็เพื่อจะให้เห็นอิทธิพลของชาติตะวันตกในการปรับปรุงรูปแบบของกองทัพบกไทย ศึกษาบทบาทของกองทัพบกในด้านการป้องกันประเทศ และรักษาความสงบเรียบร้อยในประเทศตลอดมา รวมทั้งมุ่งหมายจะเผยแพร่เทิดทูนเกียรติคุณพระมหากษัตริย์ในฐานะจอมทัพ ในระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทั้งนี้อาศัยการวิจัยโดยเอกสาร (Documentary Method)

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเน้นการปรับปรุงกองทัพบกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตย (ระหว่าง พ.ศ. 2394-2475)

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่พระราชหัตถเลขา หนังสือกราบบังคมทูล รายงานของหน่วยราชการต่าง ๆ ประกาศและแจ้งความในราชกิจจานุเบกษา พระราชบัญญัติและข้อบังคับต่าง ๆ ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ และกระทรวงกลาโหม รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่หนังสือบทความต่าง ๆ สิ่งพิมพ์ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ อีกประการหนึ่ง คือการหาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พลเอกจิร วิชิตสงคราม และพันเอกพระสกลไกรนุชิต นายทหารสำคัญซึ่งได้ใช้ชีวิตทหารตั้งแต่รัชกาลที่ 6 และที่ 7 มาประกอบการศึกษาเรื่องนี้ และจะนำเรื่องเสนอด้วยวิธีพรรณนา (Descriptive Method)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้า

ประการที่ 1 ได้ทราบถึงวิวัฒนาการของกองทัพบกไทยอย่างมีหลักฐาน

ประการที่ 2 ได้ทราบถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงกองทัพบกไทย และ
อิทธิพลของประเทศต่าง ๆ ที่มีนโยบายปรับปรุงกองทัพบก

ประการที่ 3 ได้ทราบถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้การจัดปรับปรุงกองทัพบกเป็น
ไปอย่างล่าช้า

ประการสุดท้าย ได้เข้าใจถึงฐานะพระมหากษัตริย์ไทยในตำแหน่งจอมทัพ
ในสมัยการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย